

Солопова Н. Ю.,
магістрант,
Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Н. В. Павлик**

СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ РИС ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Аналіз сучасних лінгвістичних студій засвідчує постійну увагу вітчизняних дослідників до опису окремих фразеологічних мікросистем, зокрема, групи фразеологічних одиниць на позначення рис людини. Наукові дослідження мовознавців у цьому аспекті стосуються питань систематизації тематичних груп фразеологізмів (В. Ужченко), опису особливостей вираження фразеологічними засобами емоційного стану людини (Ю. Прадід), семантичної класифікації сталих сполук на позначення корисливості людини (Н. Грозян), ідеографічної класифікації фразеологічних зворотів на означення рис людини (Т. Маслова), аналізу флористичних фразеологізмів, що стосуються динамічних та статистичних ознак людини (Н. Шевченко), вивчення фраземіки української мови в контексті когнітології та лінгвокультурології (Н. Венжинович) тощо. **Актуальним** є вивчення семантичної та структурно-граматичної природи фразеологізмів на позначення рис людини, використання їх як засобу для характеристики ситуацій та персонажів (зображувально-змалювальна функція) і для виявлення різних почуттів (зображувально-емоційна функція) в сучасній українській мові.

Мета наукової роботи – скласифікувати фразеологічні одиниці на позначення рис людини за структурно-граматичним критерієм. У процесі дослідження використано «Фразеологічний словник української мови» (1, 2 т., укл. Г. Удовиченко, Київ, 1984) [4] та «Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник» (укл. І. Олійник, М. Сидоренко, Київ, 1991) [2].

У процесі аналізу застосовувались методи лінгвістичного опису мовних фактів та структурно-семантичного аналізу.

Фразеологізм – це одиниця мови, що складається з двох і більше роздільно оформлених компонентів і характеризується відтворюваністю, цілісністю значення, стійкістю лексичного складу та граматичної будови. Фразеологізми є репрезентантами культури етносу, експресивними й образними одиницями [3, 190]. У процесі вивчення фразеологічних сполук необхідно акцентувати увагу на визначальних ознаках, а саме: семантичній цілісності, фразеологічній відтворюваності, метафоричності, стійкості, еквівалентності слову, наявності не менше двох повнозначних слів та ін. У сучасному мовознавстві відомі кілька типів класифікації фразеологічних одиниць, які застосовуються в українській фразеології. Залежно від ознак, за якими групуються стійкі словосполуки, розрізняють семантичний, функціональний, генетичний (за походженням),

стилістичний та структурно-граматичний типи класифікацій фразеологізмів [1, 283].

Характеризуючи фразеологічні звороти зі структурно-граматичного погляду, необхідно зосередити увагу передусім на їхній синтаксичній будові. Зокрема, фразеологічні сполуки можуть мати форму незалежного речення, підрядного речення, словосполучення (предикативного, підрядного чи сурядного), а також являти собою поєднання повнозначного слова зі службовими [6, 236]. Наприклад:

1) Фразеологізми у формі **незалежного речення** – це завершені комунікативні одиниці, які передають одне поняття: *голова йде обертом* (про стан приголомшеності, розгубленості); *вітер у кишені свіще* (про бідну людину).

2) Фразеологізми у формі **підрядного речення** (обов'язковими компонентами яких є сполучники підрядності *як, мов, наче* та ін.) виражаються:

– повним двоскладним реченням: *на злодієві шапка горить* (той, хто почуває за собою якусь провину, своєю поведінкою поволі видає себе); *серце нудиться* (про людину, яка нудьгує);

– неповним двоскладним реченням: *(знає) як свої п'ять пальців* (досконало розуміється на якійсь справі); *(бути) як на голках* (нервувати, хвилюватися);

– односкладним реченням: *хоч з лиця воду пий* (вродливий, обдарований чарівністю та красою); *довго не протягне* (про людину, що довго не проживе).

3) Фразеологізми у формі **предикативного словосполучення** – комунікативно незавершені одиниці, які потребують доповнення другорядними членами. За будовою такі фразеологізми поділяють на:

– двочленні – складаються лише з підмета й присудка: *язик свербить* (хтось хоче щось розповісти);

– багаточленні – крім підмета й присудка, як обов'язковий компонент мають також другорядні члени: *ведмідь на вухо наступив* (позбавлений музикального слуху).

4) Фразеологізми у формі **підрядного словосполучення**:

– фразеологізми з **іменником** у ролі головного слова: *гидке каченя* (про людину, несправедливо оцінену нижче її можливостей, які раптом розкриваються для оточуючих її); *докори сумління* (гостре почуття провини); *душа в душу* (про дуже гарні стосунки між людьми);

– фразеологізми з **дієсловом** у ролі головного слова: *дерти горло* (багато, крикливо говорити); *кривити душею* (бути нещирим, лицемірити);

– фразеологізми з **прикметником** (чи дієприкметником) у ролі головного слова: *важкий на підйом* (про ледачу людину); *масний на слова* (про людину, яка багато обіцяє, але нічого не робить, не виконує своїх обіцянок);

– фразеологізми з **прислівником** у ролі головного слова: *тяжко на душі* (про почуття важкого душевного болю); *гірко на серці* (про почуття тривоги, туги скорботи за кимось, чимось).

5) Фразеологізми у формі **сурядних словосполучень**: *ані дівка, ані вдова* (заміжня жінка, чоловік якої перебуває тривалий час десь іншому місці); *святий та божий* (про удавано, лицемірно тиху і добру людину).

Отже, можемо стверджувати, що в українській мові серед усього різноманіття фразеологічних одиниць окрему численну групу утворюють сполуки на позначення рис людини. Це образні вирази, що характеризують зовнішність та внутрішні риси людини, вади та негативні вчинки, її динамічні і статичні ознаки. Згрупувавши фразеологічні одиниці на позначення рис людини за синтаксичною будовою та приналежністю стрижневих компонентів до відповідних лексико-граматичних класів слів, ми дійшли висновку, що найбільш поширеними є сполуки у формі словосполучення (предикативного, підрядного чи сурядного), стрижневим словом переважно виступають іменники та дієслова, рідше – прикметники, прислівники.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л., Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
2. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. Київ: Рад. шк., 1991. 400 с.
3. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. Київ: Знання, 2010. 270 с.
4. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови: в 2-х т. Київ: Вища шк., 1984. Т. 1. 303 с.; Т. 2. 384 с.
5. Ужченко В. Д. Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. Київ: Знання. 2007. 494 с.
6. Ющук І. П. Українська мова: підручник. Київ: Либідь, 2004. 640 с.

Стариченко Л. В.,

студент,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Г. Л. Вусик**

ФЕМІНІСТИЧНІ МОТИВИ НОВЕЛИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «VALSE MELANCOLIQUE»

Актуальність роботи полягає в тому, що фемінізм – це жіночий рух за рівність прав з чоловіками, який набув поширення у XIX-XX столітті. Однією з найяскравіших представниць феміністичного руху в українській літературі є Ольга Кобилянська.

У широкому розумінні фемінізм – це соціальний рух за рівність прав і можливостей для жінок, що протистоять соціальній системі, в якій становище людей різних статей нерівноправне. Творчість Ольги Кобилянської сприяла творенню нового образу жінки – інтелектуальної, самодостатньої особистості.